

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XII, св. 3—6.

БЕОГРАД, 1962.

О ЈЕДНОЈ ОСОБЕНОСТИ ПРИЛОГА И ПРИЛОШКИХ СИНТАГМИ У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

Међу разним синтаксичким особинама нашег језика, нераспрострањеним у другим словенским језицима, привлачи пажњу једна нарочита појава: губљење обличког разликовања при изражавању кретања и мировања.

Добро је познато да у неким нашим говорима долази до мешања акузатива и локатива, тачније речено — да се конструкције са предлогом и једним од та два падежа употребљавају уместо конструкција с истим предлогом и другим од два падежа. Тако ће једни казати и „иде у школу“ и „био је у школу“; има других који ће рећи: „иде у школи“ и „био је у школи“. Ова друга врста грешке јавља се најчешће код оних који би, по својем дијалекатском језичком осећању, у оба случаја употребили акузатив, али су учећи или слушајући говор са разликовањем падежа приметили да у једном случају треба употребити локатив¹. Синтагме „у школу“ одн. „у школи“ престају да се разумеју у свом правом значењу, оне постају нека врста општих или неутралних адвербијалних одредби, у чијем се потенцијалу крије и акузативно значење (циљ, правац) и локативно значење (место бављења, задржавања у мировању или у ограниченом кретању по том месту); потребно значење добива се тек из реченице. Овакве појаве иду укорак са још неким појавама осипања предлошко-падежне и уопште падежне системе, као и са нестајањем извесних других формалних обележја (разлике у придевском виду, у формирању

¹ Исп. код Његоша: Презрела ме јоште срећа није, / Кад сам доша у своје народу, / За којим ми срце с усхићењем / У царскоме дому туцијаше (Лажни цар Шћепан Мали, стих 307—310).

компаратива одн. суперлатива према основном облику придева), што значи да неке граматичке категорије у тим говорима подлежу претварању из синтетичког у аналитички тип. Иако се такви процеси дешавају у говорима који иначе показују црте конзервативнијег језичког стања, ово изневеравање словенског наслеђа у сваком случају представља иновацију, иако иновацију старијег датума.

Овде ће бити говора о једној појави, врло сродној са овим што је поменуто, дакле о појави у којој се манифестује иста таква тенденција. Наиме, извесни српскохрватски прилози за место (у ширем смислу: и за кретање и за мировање), као и синтагме са месним прилошким значењем, састављене од предлога и падежног облика, могу и у потпуно исправном књижевном језику да значе подједнако одредбу за правац кретања и одредбу за бављење на једном месту. При том, правац кретања може понекад бити не само ка предмету, исказаном у синтагми, него исто тако и од њега; дакле, и акузативно и аблативно, а поред тога и локативно значење — све исказано истим обличким средством. Може се чак рећи да већина месних прилога и велики број синтагми за одређивање места показују такво необично својство.

1) Прилози који значе и акузативну и локативну одредбу јесу:

где : где идеш? — где си? Исто вреди за *негде*, *нигде*, *свугде* или *сеуда*, *џонегде*, *игде*;

овде : он ће доћи овде — он ће седети овде. Исто је код *онде* и застарелог *шуде*.

Иако се и данас лепо осећа да би прилози *где*, *овде* (*онде*) требало да се употребљавају у значењу мировања, пошто за изражавање кретања имамо друге прилоге — *овамо* (*онамо*), до мешања долази како код њих, тако и код ових других:

овамо : овамо ће доћи људи — овамо се налазе људи. Исти је случај са *онамо*, *шамо*, *камо*;

ту : ту ће он стићи — ту ће он седети.

Следећа група прилога треба на првом месту да садржи појам о правцу, путу којим се нешто креће, о правцу или површини распрострањања, затим о циљу кретања; за нас то овог тренутка није важно; али је битно да се значење мировања накалемеило и на њих:

овуда : отуда ће ићи — отуда ће становати. Исто то вреди и за *онуда*, *шуда*, *куда* (и за варијанте *овуде* и сл.).

Имамо још и ове прилоге:

горе : иде горе — седи горе. Исто је и код *доле*;

најред : иди напред — остани напред. Вреди и за *најфраг*, *сјреда*, *назад* и сл.;

унуџра : улазимо унутра — седимо унутра. Аналошки се овај однос преноси и на прилог *напоље*, те се може чути: излазимо напоље — седимо напоље, само што се прилог „напоље“ у значењу локатива не би могао одобрити као књижеван, јер такву функцију врши његов парњак „напољу“. Као *унуџра* понаша се и прилог *ван*. — Списак таквих прилога овим није ниуколико исцрпен, поготово ако се узму у обзир и њихове разноврсне обличке варијанте.

2) Конструкције *џредлог* + *џадежни облик* могу имати два наведена значења онда када се у њима садржи предлог који стоји само с тим падежом и ни са једним другим. У томе је разлика између некњижевних и књижевних двосемантичних конструкција. У књижевном језику не може имати два значења ни веза „у школу“, ни „у школи“, пошто предлог у² иде и са акузативом и са локативом; немају двоструко значење ни синтагме са *џод*, *над*, *међу*, *о* и сл., јер се потребна разлика исказује избором падежа иза предлога. Међутим, врло велики број спојева *џредлог* + *гениџив*, као и неки спојеви *џредлог* + *даџив* одн. *џредлог* + *локаџив*, а и *џредлог* + *акузатив* представљају и у књижевном језику оно што смо горе назвали општим, неутралним адвербијалним одредбама — али само када су у питању предлози који иду с једним падежом (о неким изузецима говори се даље). И тек контекст показује да ли се у вези с таквим одредбама мисли на кретање или на мировање. Тако се, нпр., говори: Дошао је *до* зида и Стоји *до* зида; Дошао је *близу* зида и Стоји *близу* зида; Пење се *уза* зид и Стоји *уза* зид; итд.

За све што је доведе казано није потребно наводити много примера, пошто су ове чињенице довољно познате и срасле с језичким осећањем свих нас. Зато ћемо се задржати само у најкраћим

² То је предлог у < *вџ*; а друго је у < *ои*, које иде само с генитивом, и које са именицом у падежу баш и може да буде двосемантична одредба.

потезима на потврдама, указујући узгред и на старину употребе наших прилога одн. прилошких конструкција са два (и чак и три) значења. Примере узимамо из неколико најпоузданијих филолошких извора.

где. Рјечник Југославенске академије знаности и умјетности (даље: РЈА) наводи (s. v. гдје) да овај прилог значи и у којем месту и у које место, додајући за ово друго значење: „Долази по западнијем крајевима (не само у Црној Гори и у Боци гдје се и онако не разликује стајање од мицања)“, и то од 16. века. Пример: Ну гдје ће се обратити? (Гундулић); Вајме! Гди ћу (Каванџин) итд.

негде. РЈА s. v. негдје: „На питање: гдје?“ — Негђе ваља капа, а негђе шапа (н. посл.). „На питање: камо?“ — Не ходи, ер ћу тја у гору негдје поћ (Наљешковић, затим М. Држић и др.).

нигде. РЈА s. v. нигдје даје један пример „мјесто игдје“, где прилог има значење правца кретања: Онамо ићаху . . . нити се враћаху нигдир (Делабела). Других примера за акузативно значење нема, иако је оно веома распрострањено; нпр.: После подне нећу нигде излазити.

свугде, свуда. Броз—Ивсковићев речник (даље: БИ) тумачи s. v. свуд: „На сваком мјесту (на питање гдје?), на свако мјесто (на питање куд?)“.

овде. РЈА s. v. овдје после обичног локативног значења даје: „Исто што овамо“. Пример: Къда съмъ ја дошаль овѣде опетъ у своје господство (из 15. в.), као и новије потврде.

онде. РЈА s. v. ондје . . . „исто што онамо“: Веће крат пријашаше онде (Лекц. Бернардина Сплићанина).

иџуде. Даничићев Рјечник из књижевних старина српских (даље: ДР) има примера за оба значења старог прилога тоудѣ; акузативно: Да тѣде гредѣ, Тоудѣ си ходите — локативно: Кѣде сѣ били тръгове ѣ прѣве господа, тѣдеси да сѣ и съда, Тере бѣде тѣдеси мое владание. — Век из којег а је нека потврда у ДР махом се не може знати тачно.

овамо. РЈА: одговара на питање: камо? Даље: „Исто што и овдје“, и то са врло старим примером: Овамо у насъ изкахъ (м. искахъ) и не обрѣтохъ (почетак 14. века).

онамо. РЈА: одговара на питање: камо? Даље: „Исто што ондје“. За ово има потврда већ из 15. века: Онамо, гдено си билъ

првo, билъ си нашъ пријатељ. Или даље: Тко је оно онамо? (М. Држић).

ѡамо. ДР даје напоредо примере: Трѣговци наши кои сѣ тамо и: Греди таамо (sic!), ѡтѣ ноудоуже помощъ придеть ти. Речник Ристића и Кангрѣ (даље: РК): Остани тамо где си — Да идем овамо или тамо?

камо. РЈА сумња у локативно значење овог прилога, али и његови примери могу да посведоче у корист такве интерпретације: Гди су мајке наше, камо л' оци бише? (М. Марулић).

ѡу. ДР: Прѣбѣсть тоу мало врѣме — Поклисарѣ тѣи доведите. РК за овај прилог не даје акузативно значење, али БИ има пример из н. приповетке: Па им онда каже ко је он и како је ту дошао.

овуда. РЈА: Јес' здраво овуда јур прошал? (Ш. Менчетић) — Все се је овуда престрашило (из 16. века).

онуда. РЈА: Онуда [је] коњ прошао — Стога је велик глад онуда (из 16. века).

ѡуда. БИ: Туда они мирно пројездише — И тако по тим мјестима јуначке (или, као што се туда већ зову, слѣпачке) пјесме нико други и не пјева (из Вукова језика).

куда. У РЈА, поред примера са акузативним значењем, даје се и ово (s. v. куд В 1 а f)): „Као да значи што и гдје . . . “: Куде ћемо к ноћи почивати? (н. песма; из краја где се падежи кретања и мировања не разликују).

горе. РЈА: показује „мјесто стајању“: Ето горе на бијелој кули, онђе има двоје Латинчади (н. песма). Показује „мјесто ка којему је управљено мицање или протезање“: Међа иде горе уз брдо (из 14. века); Те отиде горе под планину (н. песма).

доле. РЈА s. v. доле даје иста објашњења као и код горе. Локативно значење: Зламења на земљи доле (Н. Рањина) — акузативно значење: Поклекните доле (Н. Рањина) и др.

најред. РЈА s. v. најријед, акузативно: Те под собом коња оставила, најријед му ни крочити не ће. Локативно: Најријед је алајбег Мехмеде. Оба примера из народне песме.

најраг. РЈА: на питање: камо: Па се Турци натраг окренуше (н. песма). На питање: где долази само у три примера, из чега би се могло закључити да је употреба у локативном значењу мање обична: Имадијаху очи и најрид и натраг (Зоричић).

сйреда. БИ s. v. спријед има примера за локативно значење: Ваља да је у јеванђељу, спријед или на крају, било записано (из Вукова језика). За акузативно би био овај пример: Стражње скуте спријед обрташе (из н. пословице). У овом прилогу, захваљујући његовом пореклу (аблативно *с* у првом делу) може се јавити и аблативно значење. Такво је оно, вероватно, у овом примеру (БИ s. v. сприједа): Сприједа изагнат' а примит' од зада (н. пословица). РЈА такође, дајући значења прилога *сйриједа* из старијих речника, нпр. из Стулића, потврђује и аблативну природу његову.

назад. РЈА: „На питање: гдје?“ — Назад стоји, ер се стиди (Ц. Бунић). „На питање: камо?“ — Како рак назад ступа (Кавањин).

унушра. РК даје тумачење да је то прилог за кретање или правац, на питање: куда, и за мировање, борављење, на питање: где.

ван. Речник САНУ објашњава да је ван „прилог за место или правац . . . кад нешто није или не остаје у опсегу неког простора: напољу, напоље“ (II, 383).

Конструкција *йредлог* + *йадежни облик* такође може, као што смо напред казали, да постане допуна за место која се да двојачко разумети. Неке од таквих конструкција потенцијално имају и три значења: то су спојеве са предлозима *иза*, *исйред*, *изнад*, *исйод*, *између* (а њима је донекле сродно и *изван*, бар што се тиче особине о којој је овде реч). Код нас је доста писано о тим предлозима: о њиховом постанку, о првобитном значењу ових предлошких сложеница, као и о разлици између њих и простих предлога *за*, *йред*, *над*, *йод*, *међу*. Нас овде интересује једино полисемантичност њихових веза са генитивом. Код свих таквих веза може се утврдити аблативно, локативно и акузативно значење.

иза + *ген*. Даничићева Србска синтакса (даље: ДС, примери су под одговарајућим предлозима) даје примере за „мицање с места“: Донеси ми воде иза горе. За „место бављењу“: Кад су били мало иза града. За „примицање на њ“ (тј. на место): Он отиде иза села. Све је то и у данашњем језику сасвим обично.

исйред + *ген*. Могу се навести примери из једне савремене расправе, посвећене специјално питању ових пет предлога: Ј. Вуковић, О падежним конструкцијама с предлозима *над*, *изнад* и сл., Питања књижевности и језика I (Сарајево 1954, 5—49;)

потврде су из језика добрих писаца, из наших нових граматика и речника, као и из сопственог говора. Аблативно значење: Узе кантарску соху испред једног дућана и пође (стр. 9). Локативно: Ја сам жељан . . . погледати црне земље испред себе (18). Акузативно: То је вук који је дошао сељаку испред куће (21).

изнад + ген. Према ДС значење „мицања“ од нечега је изгубљено; и према проф. Вуковићу „чешће ће се јављати падежна конструкција с предлогом и с п о д у аблативном значењу него што је то случај с предлогом и з н а д“ (9). Али примера ипак има и код њега: Довлачимо дрва чак изнад оније колиба (7). Локативно значење: Онај што се вије изнад мене (18). Акузативно: Отићи ћу право изнад оног јасена да те одозго зовнем (20).

испод + ген. Ј. Вуковић: аблативно: Јако врело . . . избијало је испод нагнуте стијене (8). Локативно: А ја, мајко, [заклињем се] собом и оружјем и добријем коњем испод себе (18). Акузативно: Метни испод језика (20).

између + ген. Ј. Вуковић: аблативно: Шчепа ђевојку између браће и однесе је у облаке (10). Локативно: Село Јапаге . . . стерало се у дугачкој долини између два брега (19). Акузативно: Па ћете најпослије доћи између двије планине (22).

Прилог *изван* је нешто друкчијег порекла. Аблативно и локативно значење његове везе с генитивом врло је распрострањено. Аблативно: Што сте изишле изван града? (РЈА, Палмотић). Локативно: У кући или изван куће (РЈА, Даничић). Има и акузативних примера: Изведоше га изван винограда (РЈА, Н. Рањина; контекст казује, према РЈА, да је то „крај, циљ мицању“).

ван + ген. Може да буде акузативно и локативно, иако ДС сумња у акузативност, говорећи да се пример из Шишатовачког апостола „Изведыше и вњь града“ (141, белешка под текстом) данас не би тако казао. У Речнику САНУ s. v. ван (предлог) има потврда и за акузативно значење: Бити ће избачени ван дворане (Чуић). За локативно: Одлучено је, да се његова пешадија задржи ван домета . . . ватре (Ж. Павловић) (Речник САНУ II, 383).

до + ген. РЈА: „Назначује мјесто гдје је свршетак мицању“: Кад дојезди до б'јела чадора (н. песма). Па даље: „Стоји близу . . . тако да у сриједи не остаје ништа, па значи готово што и покрај, уз“: Уврх совре силан цар Стјепане, а до њега стари Југ-Богдане (н. песма).

близу + *ген.* Даничић у ДС мисли да у примерима као што су „А кад дођох близу Романије“, „Кад дође близу села“ и сл. немамо ништа друго него „бављење после примицања“. Ни у РЈА он не даје такву дефиницију те везе која би указивала на акузативну семантику. Међутим, зашто би ово било више мировање а мање примицање, него у примерима типа „Што сте изишле изван града“? Иначе, локативних примера има у РЈА много: Кад је био близу двора (н. песма). — Треба још имати у виду да предлог *близу* може стајати и са дативом. У књижевном језику *близу* + *даиј.* је нешто ређа веза него *близу* + *ген.*, сем тога реч *близу* је често и прилог, па се и у конструкцији *близу* + *даиј.* понекад може више осећати прилошка него предлошка вредност те речи: Кад је близу Турцима долећо (н. песма, пример из Маретићеве Граматике и стилистике, II изд., 499). За такву везу није могло бити са сигурношћу утврђено да је и она кадра да носи у себи два значења. Сасвим сигурни примери за статичко значење у конструкцији *близу* + *даиј.* нису нађени.

к + *даиј.* Значење усмеравања, приближавања — дакле опет кретања, само у дативној аперцепцији, добро је познато. Међутим, постоји и употреба ове конструкције у једном специфичном локативном смислу: По великим брдинама к Босни и к Ерцеговини има и јелове и борове шуме (Маретић 499). Значење је исто као и код предлога *јрема* при изражавању мировања: брдине леже на оној страни где се (даље) простиру Босна и Херцеговина. Оваква употреба није сасвим уобичајена, али се не би могла назвати ни покрајинском или дијалекатском.

јрема + *даиј.* одн. *лок.* Овде узимамо ова два падежа заједно, јер у великом броју случајева, када се датив и локатив ни по чему формално не разликују, или када се разликују по акценту, али се та разлика у говору губи, говорна лица осећају да употребљавају исту везу, било да изражавају кретање, било да изражавају мировање: Авион је одлетео према југу — Према мени седи један непознат друг. Примери су из Граматике српскохрватског језика М. Стевановића, II изд., 379 и 394. Проф. Стевановић каже: „С... основним значењем управљености и окренутости појму с именом у дативу... употребљава [се] и предлог *јрема*“ (379); „Предлог *јрема*... с локативом означава да се нешто налази на супротној страни“ (394). Падежни облик у овој кон-

струкцији, дакле, не сматра се као исти у једном и у другом случају, само што је свест о томе махом изгубљена. — Овај предлог може стајати и с генитивом, али само дијалекатски (Кад буде према турскога шанца, Маретић 493). У овом случају, обрнуто од онога што смо рекли поводом *близу* + *дaтив*, није поуздано нађено значење кретања ка циљу. — Предлог *ћрема* јавља се и у варијантама *ћрама*, *сћрам*, *сћрама*, *сћрамо*, и за све њих може да се каже исто што и за *ћрема* (и оне се јављају с генитивом, и то чешће него *ћрема*). РЈА s. v. спрам и спрама: дативно: И спрам њему покрочио Мирко (из 19. века). Локативно: На јабуци спрама Бањалуци, на ораку спрама Биограду (н. песма).

ћреко + *ген.* ДС: акузативно: Бачи котла преко куће (н. песма). Локативно: Слађа смоква преко плота (н. пословица).

надомак + *ген.* РЈА (s. v. 2 домак): акузативно: Војска српска . . . дошавши надомак Јадра устави се онђе (из Вукова језика). Локативно: Кад су били надомак Језера (н. песма). — Овај се предлог, опет са два значења, употребљава и са дативом. У случају генитива преовлађује, у свести, веза *домак* + *ћосес. ген.*, а у случају датива првобитно веза *глагол кретања* + *дaтив циља* (доћи Јадру надомак), при чему се конструкција после претеже и на примере с глаголима мировања.

насућрој + *дaт.* РЈА: акузативно: Ја ћу окренути лице своје насупрот таком човеку (из Даничићева језика). Локативно (у пренесеном смислу): А томе насупрот . . . налазимо примјер (исто).

уз + *акуз.* М. Стевановић, Граматика: акузативно: Партизани зачас одмакоше уз планину (384). Локативно: Невера ти седи уз колена (ib.).

код + *ген.* РЈА: локативно: И код воде коње поткивали. За акузативно значење даје објашњење под 1 код 1 g: „И с глаголима који значе мицање, али најчешће у писаца из мјеста у којима се не разликује мицање од стајања“: Што нијеси дошао прије код мене? (Стј. М. Љубиша). Ова је појава, међутим, врло распрострањена у многим нашим крајевима и чак се више и не може сматрати некњижевном³.

³ В. Б. Милановић: Употреба предлога *код* (с генитивом) уз глаголе кретања, НЈ IX, 7—10. На стр. 240. он каже: „...И ако се сада узме у обзир све што је овде изложено о овој употреби [уз глаголе кретања — И. Г.] предлога *код* онда је тешко придружити се онима који је гоне из књижевног језика“.

у + *ген.* Двосемантичност је иста као и у претходној конструкцији, само што се акузативно значење није проширило ван одређене дијалекатске области. Локативно: У Милице дуге трепавице (н. песма). Акузативно: Један дан крене у цара (наводе ДС и Маретић, 493). Или: Те ја дођи срећно у Цариград / У једнога добра ришћанина (Његош, Лажни цар Шћепан Мали, 242—243).

дно + *ген.* Предлог није данас жив на свим подручјима где се говори књижевним језиком. РЈА: локативно: Тко није мртав, дно тамнице у веригах робство тјера (Гундулић). Акузативно: Врзите их дно пучине (Палмотић).

врх + *ген.* Локативно: Оро гн'јездо врх тимора вије (Мажуранић). Акузативно: Дошао је врх планине Романије, а ту голема ватра (н. приповетка, грађа за Речник САНУ).

ниже + *ген.* РЈА: локативно: Тко стоји поли другога, не стоји више ни ниже њега (Мрнавић). Акузативно: Нижје ђавла сашао си (П. Кнежевић).

више + *ген.* Речник САНУ (II, 682) : локативно : Маринко је био више њих (Д. Ђуровић). Акузативно: Неки дан дошао један чамац више ђуприје (И. Вукићевић).

Има још и других конструкција састављених од предлога и падежног облика, које се могу употребљавати као допуна и уз глаголе статичког и уз глаголе динамичког значења. Тако налазимо у ДС (s. v. средњ): Слабо се кад види камење посред воде — и: Удари га посред срца жива. Или (ib.): Шта је оно усред поља равна — и: Паде мајка усред пакла (тј. у пакао). Или (s. v. крај): Дрво украј пута одмах насјечено — и: Он се сакрије украј пута. Или: Поред ватре седи домаћин — и: Онда и они своју јабуку метну поред оних. Итд. Међутим, чињеница је да се у већи с многим глаголима који значе финалитет радње, завршетак, циљ кретања и сл. може питати и где се догађа завршетак, где је достизање циља, а не само куда је радња управљена; тако да су и допуне којима се то објашњава по потреби и локативне и акузативне, или просто „двосмислене“. Нпр., у реченици из Вукова језика: Сједи овдје ниже подножја мојега (РЈА s. v. ниже) не може се тачно знати, и уосталом и свеједно је, да ли се казује где треба да се одигра радња седања, или куда, на које место треба сести; да ли су овде и ниже + *ген.* локативне или

акузативне одредбе. Не заборавимо да овакви случајеви нису више специфичност српскохрватског језика, него општа појава, теоријски могућна у сваком језику. Типично српскохрватско, *морфолошко* мешање израза за статику и динамику може се разликовати од *логичког* мешања, присутног и у другим језицима, по следећем критеријуму. Логички се израз кретања може заменити изразом мировања (и обратно) када се и кретање, одн. постизање неког циља, посматра у истим просторним границама у којима ће настати постигнуће циља, мировање: може се неко сакрити „украј пута“ и у смислу „некуда“ и у смислу „негде“, пошто се и усмеравање сакривања и сама сакривеност посматрају на истом просторном одсечку, названом „украј пута“. Али кад се и де напред, то се не дешава на истом месту као и кад се стигне и с т о ј и тамо напред, јер прво „напред“ је обавезно линија, тако рећи паралелна са радњом „ићи“, а друго „напред“ је тачка. Па опет, допуна за место је једнака у оба случаја. И одредба без димензије и одредба с протегнутом, неограниченом димензијом морфолошки су исте. Тако изгледа, шематски и упрошћено показано, ова специфична особина великог броја српскохрватских израза за место.

Та особина може се запазити још и у многим другим случајевима употребе разних месних израза и израза који су настали у даљем развоју првобитно месних обележја. Тако, у н. песми (РЈА s. v. доле) читамо: Ја посади виноград . . . тамо доле под запад, — иако би синтагма „под запад“ требало заправо да гласи „под западом“, пошто се очигледно мисли на место где је радња обављена а не на управљање сађења ка западу. Или се можемо запитати, зашто је прилошки израз *одовуд* (одн. *одонуд*), са типично аблативним значењем, постао предлог, и то са значењем мировања (на овој страни одн. на оној страни): РЈА s. v. овуда: Од овуд и од онуд Елеспонта давно два града бјесу (Борђић). Временски изрази са предлогом *йред*, типа „пред полазак“, „пред рат“, „пред венчање“ очигледно су потекли из обрта где им је смисао био акузативни; али се данас они употребљавају, и чак много чешће и обичније, у значењу мировања (пребаченог из просторног у временско): Три дана пред полазак он се разболео (а не пред поласком). Сличну еволуцију, са сличном особенешћу, доживели су данас већ скамењени предлошки облици *уврх*,

наврх, њокрај, украј, удно итд., који би, у суштини, требало да имају по две варијанте (Оде „уврх“ баште — Седи „уврху“ баште, као што још увек постоје варијанте *најоље* и *најољу*). У српскохрватском језику сви ови језички узуси већ су се давно уврежили, али и летимично поређење са другим словенским језицима доказује да оваква ситуација није општесловенска. Тако се, нпр. у руском језику, никада не мешају прилози *назад* и *сзади*, *наверх* и *наверху*, или, рецимо, не би никако могло да се каже „Три дня перед отъезд он заболел“, него само „перед отъездом“. Руском књижевном језику нису познате такве врсте транспозиција као што је српскохрватско „Идем кући“ — „Седим кући“, која и код нас, додуше, представља нешто што се још увек сматра грешком, али је то грешка која се чује често.

Јасно је да је подручје српскохрватског језика било, свакако врло давно, највероватније од самог почетка самосталног живота тог језика, захваћено тенденцијом изједначавања адвербијалних израза за мировање и за кретање. Томе су морали истовремено доприносити и унутрашњи и спољни разлози, тј. и оно што је потенцијално постојало у самом нашем језику, и оно што се јављало као утицај несловенског староседелачког становништва. Разлози који су већ лежали у језику могу се тражити у оној особини, својственој свим језицима, коју смо поменули: при извесним ситуацијама одиста може подједнако да се замисли и да се употреби како статична, тако и динамична одредба. Даље, на балканском терену, под утицајем романског говорног супстрата, дошло је до крњења падежне системе и тиме до изједначавања конструкција за мировање и за кретање. Судаћи по неким подацима из романских језика врло је вероватно да су у говору тог супстрата једнако гласили и прилози обеју врста (као што је случај код нашег *џу*, *џамо*). Све то створило је предуслове да се и постојећи прилози и прилошки изрази, као и они који су се тек касније стварали (нпр. *исход* и сл. + *ген.*), били они статичког порекла (*овде* и сл.), или динамичког (*овамо* и сл.), — неутрализују у свом значењу и постану опште локалне ознаке.

Подробније проучавање ових односа у нашем језику, а затим истраживање у македонском и бугарском, дало би нам тачан одговор на питање о томе да ли је показана особина искључиво српскохрватска или балканскословенска.

И. Грицаић